

- закладу. — 2012. — № 731. — С. 57—65. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15069/1/12-Berezko-57—65.pdf>. — Назва з екрана.
7. *Калашнікова Л. В.* Інтернет-сайти вищих навчальних закладів як інноваційні канали комунікацій в умовах формування інформаційного суспільства України : дис. ... канд. соц. наук / Л. В. Калашнікова. — Харків, 2005. — 175 с.
  8. *Пасічник Н. Р.* Інформаційна технологія формування аналітичних ресурсів сайту / Н. Р. Пасічник // Системи обробки інформації. — 2011. — Вип. 3. — С. 224—227. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/soi_2011_3_56.pdf. — Назва з екрана.
  9. *Фесенко А. М.* Веб-сайт як засіб комунікативної діяльності ВНЗ: проблема ефективності використання (на прикладі ВНЗ м. Миколаїв) / А. М. Фесенко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Соціологія. — 2014. — Т. 244, Вип. 232. — С. 76—79. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nrphdusoc_2014_244_232_18.pdf. — Назва з екрана.
  10. *Філіпова Л.* Інформаційне моделювання контенту університетського веб-сайта: загальні принципи та методика / Л. Філіпова, А. Шелестова // Вісник Книжкової палати. — 2014. — № 3. — С. 17—19. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vkr_2014_3_7.pdf. — Назва з екрана.
  11. *Шелестова А. М.* Веб-сайт ВНЗ як комунікаційне середовище функціонування електронної навчальної документації / А. М. Шелестова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2011. — № 4. — С. 47—53. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bdi_2011_4_10.pdf. — Назва з екрана.
  12. *Бірюкова Т. Л.* Інноваційні технології створення та використання інформаційно-бібліографічної продукції / Т. Л. Бірю-

кова, Н. Корольчук // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів VII Міжнародної наук.-практ. конф. / заг. ред. В. Г. Спрінсяна. — Одеса : Грінь Д. С., 2014. — С. 72—78.

13. *Лугова Т. А.* Новітні технології автоматизації роботи з документами на кафедрах вищих навчальних закладів / Т. А. Лугова, М. Г. Якубовська // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів VIII Міжнародної наук.-практ. конф. / заг. ред. В. Г. Спрінсяна. — Одеса : ФОП "Гаража", 2015. — С. 399—408.

В статті представлені результати впровадження інтегрованого навчально-наукового проекту в роботу кафедри ДИД ОНПУ, раскрыты новые пути сотрудничества в системе Библиотека—Образование, доказано, что симбиоз информационных технологий и библиографических (документографических) методов, применяемый при создании контента научного web-сайта, способствует повышению его информативности.

The article highlights the results of the implementation of integrated educational and scientific project in the work of the department DID ONPU, opened new avenues of cooperation in the system Library—Education, are evidence that the symbiosis of information technology and bibliographic (documentographic) methods used in the construction of the content of scientific web-site improves its information content.

Надійшла до редакції 24 листопада 2015 року

УДК 026(100):37

Тетяна Лога,
завідувач сектору
науково-комплексного обслуговування
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Розвиток шкільних бібліотек у системі освіти: зарубіжний досвід

У статті проаналізовано основні тенденції, властиві сучасним процесам трансформації зарубіжних шкільних бібліотек в інформаційні освітні центри. Розглянуто досвід роботи шкільних бібліотек Франції, Німеччини, Австрії, Великобританії, Австралії, США, Японії, Росії.

Ключові слова: зарубіжні шкільні бібліотеки, інформаційні освітні центри, медіацентри, електронна форма навчання, бібліотекарі-педагоги.

У XXI ст. розвиток освіти в Україні та зарубіжних державах відбувається в умовах бурхливого зростання обсягів інформації, прискореного розвитку технологій, збільшення потоку документів у цифровому форматі, підвищеного попиту суспільства на здатність його членів до самостійного навчання, комунікації й соціальної взаємодії для спільного розв'язання проблем. Акцент в освіті змістився від заучування великого масиву знань до набуття умінь, необхідних особистості в сучасному соціумі. З огляду на тенденції сьогодення в зарубіжних країнах велику роль відведено діяльності освітянських бібліотек, особливо шкільних, основним завданням яких є формування навичок роботи з інформацією та забезпечення ресурсами для незалежних досліджень. Учні мають можливість отримувати доступ до якісної альтернативної інформації, ділитися нею, аналізувати її, робити висновки та створювати нові знання. Польський науковець В. Горизовський у статті "Шкільна біб-

ліотека в реалізації програми реформування освіти" зазначав: "Без гідної бібліотеки в гідній сучасній школі не може бути пристойного навчання" [10, с. 222].

Мета статті — аналіз основних тенденцій, властивих сучасним процесам трансформації зарубіжних шкільних бібліотек.

Досвід роботи зарубіжних шкільних бібліотек вивчали Г. Варганова, О. Жеравіна, Т. Жукова, В. Чудінова, С. Пушкова, Н. Золотова, М. Недашківська, Ю. Чернічкіна, О. Гусева, Л. Степачов.

У багатьох країнах світу створено асоціації шкільних бібліотекарів. Наприклад, у 1937 р. у Великобританії створено Асоціацію шкільних бібліотек (SLA), до кола завдань якої входить підтримка персоналу шкільних книгозбірень, пропаганда та поширення позитивного досвіду, проведення семінарів і курсів. Представники Асоціації надають своїм членам інформаційно-консультативну допомогу, видають

журнал "Шкільний бібліотекар", розвивають зв'язки з національними та зарубіжними організаціями, проводять щорічний конкурс "Кращий бібліотекар року".

У 1951 р. у США створено Американську асоціацію шкільних бібліотекарів (AASL), а в Австралії — Австралійську асоціацію шкільних бібліотекарів (ASLA). Російську шкільну бібліотечну асоціацію зареєстровано в 2004 р. Прагнення шкільних бібліотекарів багатьох країн світу до об'єднання зусиль для вдосконалення роботи шкільних бібліотек та впровадження ефективних бібліотечних програм призвело до створення в 1971 р. Міжнародної асоціації шкільних бібліотек (IASL). У 2003 р. організовано Європейську мережу з питань шкільних бібліотек та інформаційної грамотності — ENSIL (The European Network for School Libraries and Information Literacy), яка має власний сайт (<http://www.ensil.eu>).

У 2009 р. співробітники Центру міжнародного бібліотекознавства Бібліотеки іноземної літератури (Росія) підготували тематичний випуск збірника "Відкритий доступ: Бібліотеки за кордоном" [9], присвячений шкільним книгозбірням. У його структурі представлено два розділи: "Шкільні бібліотеки зарубіжних країн" та "Професійні асоціації шкільних бібліотек". У матеріалах висвітлено особливості функціонування шкільних бібліотек у світі, загальні тенденції їхнього розвитку. На прикладі окремих країн (Австралія, Австрія, Іспанія, Норвегія, Польща, Португалія, США, Франція та ін.) відображено історію становлення бібліотек цього типу, національні відмінності та основні напрями діяльності, закони й документи, що регламентують їхню роботу, а також актуальні питання, які розв'язують ці установи в умовах інформаційного суспільства. На сторінках збірника опубліковано матеріали про професійні об'єднання шкільних бібліотек, що діють як на національному, так і міжнародному рівнях. Автори приділили особливу увагу роботі шкільних бібліотек як важливої складової системи навчання та освіти, що сприяє пробудженню та стимулюванню інтересу учнів до читання, закладанню та формуванню багатьох навичок, необхідних у сучасному суспільстві: читацької та інформаційної грамотності, здатності до самостійного навчання, уміння працювати з документами на різних носіях інформації, медіаграмотності.

У 2013 р. фахівці Росії, Японії та США вперше здійснили спробу систематизувати та узагальнити знання в галузі бібліотечного обслуговування в дитячих, шкільних і публічних бібліотеках, підготувавши колективну монографію "Библиотечное обслуживание молодежи в Японии, России и США" [1]. Особливу увагу автори приділили трансформації шкільних бібліотек в інформаційні освітні центри.

Шкільні бібліотеки Європи. У квітні 2007 р. у м. Вельс (Австрія) відбулась перша європейська конференція з проблем шкільних бібліотек. Учасники висловлювали думку про те, що шкільні книгозбірні та інформаційні центри поступово стають інтегрованою частиною освітнього середовища, що передбачає ознайомлення учнів з новими, зокрема й електронними формами навчання, та стимулює в них прагнення до оволодіння інформаційною грамотністю. Відповідно, було наголошено на потребі розробки та впровадження нових навчальних курсів і програм підвищення кваліфікації, які допомагали б шкільним бібліотекарям і фахівцям з інформації виконувати обов'язки в нових умовах.

Великобританія. У 2010 р. з ініціатииви Ради у справах музеїв, бібліотек та архівів Великобританії й Національного фонду грамотності створено Комісію по шкільних бібліотеках, представники якої репрезентували звіт "Шкільні бібліотеки Великобританії: план удосконалення" [12]. У доку-

менті окреслено основні недоліки в роботі шкільних бібліотек: багато з них працюють пасивно, що не сприяє виконанню основних завдань; чимало шкіл не включають книгозбірні до плану розвитку закладу, структури офіційного керівництва та перевірки; бібліотечний штат укомплектовано працівниками, які не мають спеціальних знань у галузі дитячої літератури [3, с. 68]. У звіті комісії особливу увагу приділено проблемі професійної ідентичності шкільного бібліотекаря, що є вирішальним фактором у розкритті потенціалу установи. Освіта шкільних бібліотекарів у Великобританії традиційно ґрунтується на бібліотекознавчому фундаменті — фахівець здобуває кваліфікацію в галузі інформаційного менеджменту, потім має два роки практики й отримує професійну ліцензію. Автори звіту вважають, що така система професійного навчання та виховання шкільних бібліотекарів не відповідає сучасним вимогам. Виходячи із потреби розв'язання цієї проблеми для зміцнення стратегічних позицій шкільної бібліотеки, яка має посідати центральне місце в школі, комісія запропонувала рекомендації щодо питань кваліфікації працівників шкільних бібліотек: навчальний модуль з бібліотечного менеджменту та дитячого читання був би корисним усім учителям, які відповідають за діяльність шкільної книгозбірні. У свою чергу, всім шкільним бібліотекарям, які мають професійну бібліотечну освіту, доцільно оволодіти модулем з методики викладання, навчання та розвитку дітей. Вищі навчальні заклади, що готують фахівців у галузі бібліотечної справи, та педагогічні навчальні заклади повинні включити у навчальні плани відповідні модулі. У шкільній бібліотеці мають працювати спеціалісти, обізнані з основами роботи з дітьми, особливостями навчального процесу та дитячого читання. Бібліотекар повинен також усвідомлювати роль його установи в системі шкільної освіти, що пов'язана з підвищенням рівня грамотності учнів та розвитком навичок інформаційного пошуку. Отже, згідно з висновками комісії потрібна концептуальна трансформація британської бібліотечної освіти.

У 2010 р. опубліковано книгу британського автора Дж. Херрінга [11], присвячену проблемам удосконалення інформаційної грамотності учнів та використання мережевої інформації. У виданні, створеному як "посібник для вчителів і вчителів-бібліотекарів", автор зазначав, що викликом часу для вчителів і вчителів-бібліотекарів є вміння створювати такий навчальний простір у шкільній аудиторії та шкільній бібліотеці, в якому учні мали б доступ до необхідних джерел інформації та навчальних матеріалів [3, с. 71]. Одним із ключових факторів успішного викладання в школі є співробітництво між учителем і бібліотекарем. Кооперація, за якої вчитель-бібліотекар готує для уроків інформаційні ресурси, ефективна менше. Співробітництво як вищий рівень взаємодії є поєднанням знань двох професіоналів — учителя у предметній галузі та учителя-бібліотекаря у сфері інформаційної грамотності. У цьому разі можливе спільне планування уроків і програм з використанням загальних термінології та підходів.

Німеччина. Німецькі фахівці у галузі бібліотекознавства [5, с. 59] зазначають, що, незважаючи на загально-визнану роль шкільних книгозбірень у системі освіти, організація, обладнання та керівництво в бібліотеках багатьох шкіл Німеччини є незадовільними. Шкільних бібліотек часто немає в початковій, основній та реальній школах. Лише в нових гімназіях та об'єднаних школах виконуються вимоги щодо площі та обладнання, інформаційного оснащення книгозбірні. Третина шкільних бібліотек входить до структури локальної публічної бібліотеки як загальнодо-

ступний філіал усередині освітнього центру. Крім того, у Німеччині практикують різноманітні форми співробітництва між міською та шкільною бібліотеками. В окремих містах діють консультаційні служби для шкільних бібліотек, які організовано як відділення міських бібліотек або державних бібліотечних служб. Зважаючи на постійне зростання ролі Інтернету, аудіовізуальних і цифрових засобів інформації в навчальному процесі, у Німеччині активізувалося співробітництво шкільних бібліотек із регіональними й міськими службами візуальних матеріалів та місцевими медійними центрами.

Франція. Досить цікавим є досвід роботи шкільних бібліотек у Франції. У 1989 р. Державна програма пріоритетного фінансування й розвитку національної освіти, ухвалена з ініціативи президента Ф. Міттерана, поклала початок якісно новому етапові в розвитку бібліотек навчальних закладів. Як наслідок, більшість бібліотек у материнських і початкових школах трансформовано в бібліотеки-центри документації (*bibliothèques centres documentaires — BCD*), а бібліотеки коледжів і ліцеїв — у центри документації й інформації (*centres de documentation et d'information — CDI*) [9, с. 90]. На практиці це означає, що бібліотеки материнських і початкових шкіл комплектують фонди не тільки друкowanymi документами, а й матеріалами на будь-яких інших носіях і мають обладнання для їхнього зчитування й демонстрації. Коледжі й ліцеї отримали у розпорядження інформаційні центри, які, крім фонду документів на будь-яких носіях, мають вихід в Інтернет і можливість пошуку необхідної інформації.

У 1998 р. майже в усіх середніх навчальних закладах Франції було запроваджено посади викладачів-документознавців, що сприяло якісній зміні складу працівників центрів документації й інформації. На сучасному етапі пріоритетним напрямом розвитку таких центрів є зміцнення їхніх позицій як місця, що забезпечує кожному учневі індивідуальний доступ до Інтернету. Такий підхід дає можливість включати всесвітню та інші інформаційні мережі в навчально-виховний процес. Фахівці з роботи з документами захищають принцип відкритого доступу до Інтернету, хоча окремі представники системи освіти Франції виступають за встановлення спеціальних бар'єрів і фільтрів.

Т. Недашківська зазначає, що у Франції бібліотекознавці надають важливого значення співпраці шкільних і публічних бібліотек, особливо у сільських районах, жителі яких, насамперед учителі, активно користуються створеними в кожному департаменті Франції центральними абонеменами [9, с. 97]. Вони виконують функції публічних бібліотек, мають добре укомплектовані фонди, бібліобуси і доставляють у школи і меріи книжки та інші документи.

Австрія. За інформацією Ю. Чернічкіної, сучасні шкільні бібліотеки Австрії виконують різноманітні завдання й можуть використовуватись як інформаційні центри, мультимедійні центри, навчальні центри, центри навчання користування бібліотекою, центри підтримки читання, центри спілкування [9, с. 51].

Бібліотекар сучасної австрійської шкільної книгозбірні має досить широке коло обов'язків, зокрема педагога (проведення індивідуальних і колективних занять у бібліотеці, консультування з питань використання різноманітних інформаційних матеріалів для організації дозвілля, навчання читачької та інформаційної грамотності), інформаційного менеджера (ознайомлення з різними джерелами інформації), бібліотечного менеджера (організація у бібліотеці заходів, виставок), адміністратора (формування та поповнення фонду, робота з користувачами, налагодження партнерських контактів з іншими закладами).

Шкільні бібліотеки США. Н. Золотова, вивчаючи діяльність шкільних бібліотек США, зазначає, що на початку ХХІ ст. наявність у школах книгозбірень у багатьох штатах наблизилася до 100% [9, с. 8]. Завдання й функції бібліотек, їхній статус у школі і навіть назва змінювалися з еволюцією теорії й практики шкільної освіти, сприйняттям у суспільстві шкільної бібліотеки як інституту. Із розвитком новітніх технологій і носіїв інформації ці установи поступово трансформувалися зі сховищ навчальної літератури в центри навчальних ресурсів з великим асортиментом аудіовізуальних матеріалів і устаткування, а пізніше — в оснащений комп'ютерами та іншими технічними пристроями медіацентр, який містить фонди на традиційних та електронних носіях, що відповідають завданням шкільної програми та індивідуальним потребам школярів. У США шкільних бібліотекарів називають бібліотекарями-педагогами або медіаспеціалістами. Вони виконують важливі функції у шкільному колективі, зокрема інструктора-педагога, який навчає практичних навичок (наприклад, інформаційної грамотності); партнера з викладацької діяльності, який співпрацює з учителями, щоб у заняття із загальноосвітніх предметів включати навчання пошуку, оцінки та використання інформаційних ресурсів (друкованих, аудіо, відео, електронних); інформаційного спеціаліста, який виявляє, добирає, оцінює та використовує інформаційні ресурси й інструменти, а також навчає вчителів і учнів роботи з ними; менеджера програм, який визначає мету, завдання й методи бібліотечного обслуговування і відповідним чином організує роботу медіацентру.

Важливу роль у розвитку шкільних бібліотек США відіграє Американська асоціація шкільних бібліотекарів, основними напрямками діяльності якої є:

- розробка стратегії розвитку бібліотечної професії на основі утвердження в професійному співтоваристві нових стандартів бібліотечно-інформаційної діяльності;

- надання оперативної та кваліфікованої допомоги (консультаційної, методичної тощо) співробітникам шкільних бібліотек і медіацентрів у процесі виконання завдань практичного та наукового характеру;

- розвиток теоретичних і методологічних основ бібліотечної та інформаційної науки, оперативне оприлюднення результатів наукових досліджень;

- удосконалення навчальних планів і програм підготовки фахівців для шкільних бібліотек і медіацентрів;

- створення можливостей для підвищення якості професійних знань фахівців на основі подальшого розвитку системи неперервної освіти;

- взаємодія з організаціями, що мають вплив на розвиток шкільних бібліотек і медіацентрів (владні структури, педагогічна спільнота, бізнес-кола, ЗМІ та ін.) [2, с. 12].

У 2009 р. Американська асоціація шкільних бібліотекарів підготувала документ "Стандарти для учнів ХХІ ст. у дії", в якому вперше представлено розширене визначення інформаційної грамотності, яка охоплює цифрову, візуальну, текстувальну та технологічну [1, с. 277].

Австралія. О. Гусева розглядає найактуальніші аспекти діяльності шкільних бібліотек в Австралії, висвітлює роботу Австралійської асоціації шкільних бібліотек та Австралійської асоціації бібліотечних і інформаційних працівників, які визначають політику щодо шкільних книгозбірень у країні, наголошує на перевагах віртуальних шкільних бібліотек [9, с. 64—65].

Автор зазначає, що підготовка бібліотекарів-педагогів в Австралії здійснюється в кількох навчальних закладах: у школі інформатики Університету Чарлза Стерта, на фа-

культеті обчислювальної техніки та інформатики Університету ім. Едіт Кауан, у Квінслендському технологічному університеті та Університеті Південної Австралії. Після закінчення навчального закладу випускники отримують диплом магістра прикладних або педагогічних наук. Шкільний бібліотекар в Австралії виконує різноманітні функції, у тому числі комп'ютерного користувача, вебмайстра, консультанта із застосування ІКТ, а також контролює використання шкільних комп'ютерів, допомагає учням у виконанні домашніх завдань та роботі в мережі Інтернет, надає допомогу вчителям в освоєнні програмного забезпечення, пошуку інформації, відіграє основну роль у навчанні школярів інформаційної грамотності.

В Австралії велику увагу приділено співробітництву шкільних і публічних бібліотек, основні завдання якого полягають у заохоченні до читання, навчанні пошуку інформації, залученні читачів, особливо дитячого віку, до відвідування бібліотек, наданні абонентам можливостей для самостійного добору інформаційних ресурсів, ознайомленні з її можливостями та ресурсами, обмеженні впливу несприятливих факторів соціального середовища та ізоляваності дітей у сільській місцевості [9, с. 70].

Окрім того, публічні й шкільні книгозбірні організують спільні заходи, зокрема зустрічі бібліотечних співробітників, присвячені подіям із життя місцевої громади, запрошення директора публічної бібліотеки на засідання шкільної адміністрації, проведення навчальних семінарів для шкільних бібліотекарів, подання спільних заявок на гранти щодо освітніх проєктів, надання публічними бібліотеками допомоги шкільним з питань отримання фінансування, координація та проведення дискусій і диспутів, зустрічі, присвячені дитячому читанню тощо.

Більшість шкільних бібліотек Австралії мають обмежені фонди, тому публічні книгозбірні сприяють у розв'язанні цієї проблеми через взаємовикористання зібрань, видачі книжок по МБА, запровадження загального читачького квитка для відвідування публічної й шкільної бібліотеки, використання бібліобуса для доставки книжок у віддалені школи, комплектування фондів публічних бібліотек з урахуванням освітніх потреб школярів.

У 1998 р. з ініціативи директора бібліотеки Квінслендського університету започатковано проєкт "Кібершкола" для надання допомоги середнім школам, більшість з яких не мають достатнього фінансування для придбання наукової літератури, передплати друківаних та електронних ресурсів. Метою проєкту є надання школам зручного інтерфейсу для доступу до цифрових інформаційних ресурсів, електронного каталогу університетської бібліотеки та інших засобів інформаційного пошуку [9, с. 78]. На сучасному етапі в межах проєкту школи штату здійснюють передплату за пільговими цінами на бібліографічні й повнотекстові бази даних газет і журналів та електронні енциклопедії. Крім того, в університеті регулярно проводяться безкоштовні курси з підвищення кваліфікації для вчителів і бібліотекарів-педагогів, присвячені застосуванню інформаційних технологій в освіті.

Із 1980-х рр. в Австралії вектор соціальної уваги спрямовано на обслуговування в шкільних бібліотеках інвалідів [9, с. 82]. У більшості державних і приватних шкіл застосовується модель так званого ресурсного простору, коли спеціально підготовлені вчителі проводять частину уроків для інвалідів за індивідуальною програмою у невеликих спеціалізованих класах, а частину — спільно з усіма учнями. Важливе значення в обслуговуванні інвалідів має організація фізичного доступу до бібліотечних ресурсів.

Останнім часом збільшилася кількість шкіл, де у користування особам з обмеженими можливостями надається принаймні одне спеціально облаштоване автоматизоване робоче місце, призначене для людей з дефектами зору, що має пристрій мовленнєвого вводу даних і спеціальні меблі. Для інвалідів на візках передбачено зручне розташування книг на полицях, що дає змогу діставати їх самостійно. У школах, де навчаються діти з особливими потребами, бібліотечні фонди містять матеріали альтернативного формату: книжки і журнали, надруковані великим шрифтом, аудіовидання, спеціальне обладнання для зручності читання друківаних книжок, відеофільми з субтитрами або адаптована художня література для учнів, які відстають у розумовому розвитку. У деяких бібліотеках для користувачів із вадами зору створюють автоматизовані робочі місця, облаштовані синтезатором мовлення, брайлівськими дисплеями й принтером.

Японія. У цій країні в середині ХХ ст. створено розгалужену мережу шкільних бібліотек молодших, середніх і старших шкіл. Як зазначає Т. Жукова, "у процесі навчання широко використовуються аудіовізуальні та електронні документи, хоча виховання має пріоритет над передачею інформації" [4, с. 172]. На сучасному етапі бібліотечні фахівці в японській шкільній книгозбірні — це бібліотекарі та бібліотекарі-наставники. Функції шкільного бібліотекаря полягають у комплектуванні фонду необхідними документами, веденні довідкового апарату, обслуговуванні читачів, підготовці виставок і масових заходів. Довідково-пошуковий апарат у традиційному та електронному вигляді ведуть спільно бібліотекар і бібліотекар-наставник. Функції бібліотекаря-наставника дещо ширші: він проводить заняття з інформаційної культури, навчає школярів методів і прийомів самостійного аналізу документів, синтезу інформації з різних джерел, створення нових документів, залучає педагогічний колектив до використання ІКТ у процесі навчання, надає методичну допомогу бібліотекарям і вчителям, підтримує зв'язки з організаціями культурно-просвітницького профілю та іншими книгозбірнями. Бібліотекарі-наставники здобувають освіту в класичних університетах, яка доповнюється комплексом бібліотекознавчих дисциплін. Відповідно до закону Японії "Про шкільні бібліотеки" бібліотекар-наставник має володіти інтегрованими знаннями в галузі педагогіки, інформатики, історії та літератури [4, с. 174].

Росія. Російську шкільну бібліотечну асоціацію створено в 2004 р. Вона представляє інтереси найбільшої бібліотечної мережі Росії, що об'єднує понад 40 000 шкільних бібліотек. Мета її діяльності — підвищення ролі шкільних бібліотек в освіті та житті суспільства, соціальний і професійний захист фахівців цих установ. Завданнями асоціації є об'єднання інтелектуального й творчого потенціалу шкільних бібліотекарів в єдиний бібліотечний та інформаційний простір Росії, координація і кооперація ресурсів шкільних бібліотек з бібліотеками інших систем і відомств, взаємодія з російськими і зарубіжними організаціями і структурами для розвитку шкільних бібліотек.

Науково-методичним центром педагогічних бібліотек Росії є Наукова педагогічна бібліотека ім. К. Д. Ушинського Російської академії освіти, яка спочатку діяла як довідкова бібліотека при інформаційному відділі Народного комісаріату освіти (з 1925 р.). У 1939 р. згідно з розпорядженням наркому освіти бібліотека здобула статус Державної бібліотеки з народної освіти, з 1944 р. її включено до складу Академії педагогічних наук Російської радянської федеративної соціалістичної республіки, а в 1945 р. присвоєно ім'я російського педагога К. Д. Ушинського. З 1970 р. бібліотека мала назву "Державна наукова педагогічна бібліотека

ім. К. Д. Ушинського", а з 2008 втратила статус державної. НПБ Росії ім. К. Д. Ушинського, як зазначає Т. Маркарова, "де-факто є державним бібліотечно-інформаційним центром освітньої галузі в Росії і однією з небагатьох великих педагогічних бібліотек у світі, маючи унікальний галузевий педагогічний фонд" [8, с. 137]. За даними статистики, на сайт установи надходить понад 30 000 запитів на день з майже 60 країн Європи, Америки, Азії та Австралії [8, с. 138].

Здійснюючи методичне керівництво діяльністю шкільних бібліотек Росії, фахівці НПБ ім. К. Д. Ушинського вважають, що ці установи перетворюються на медіацентри, і бібліотечним працівникам потрібно працювати з новими видами документів, інформаційних матеріалів, оволодівати сучасними комп'ютерними технологіями роботи з інформацією в особливих умовах, коли бібліотека трансформується у навчальне інформаційне середовище [6, с. 16].

На сучасному етапі одним із головних напрямів діяльності НПБ ім. К. Д. Ушинського є оцифрування фондів та представлення їх в електронній формі за допомогою мережних технологій. У рамках цього напрямку створено Наукову педагогічну електронну бібліотеку, база даних якої постійно поповнюється.

У 2013 р. у Науковій педагогічній бібліотеці ім. К. Д. Ушинського розроблено "Концепцію розвитку НПБ ім. К. Ушинського на 2013—2015 рр." [7], в якій зазначено, що "бібліотека зберігає свій статус офіційного галузевого бібліотечного науково-методичного центру для всіх типів педагогічних бібліотек, завданням якого є:

— підтримка системи методичного керівництва бібліотеками освітніх закладів країни та закладами системи підвищення кваліфікації працівників освіти й педагогічних вузів, надання методичної допомоги регіональним і муніципальним бібліотечним методичним центрам галузі;

— організація та координація наукових досліджень із проблем, пов'язаних зі специфікою бібліотечної справи, видання науково-методичних матеріалів для бібліотек освітніх закладів різних рівнів;

— участь у розробці й впровадженні нормативно-правової та технологічної документації з бібліотечно-інформаційної діяльності;

— експертиза за завданнями Міністерства освіти та науки документів і рішень федерального рівня й проектів з питань, що визначають стан і розвиток бібліотечно-інформаційного обслуговування учнів, студентів і педагогів та мають на них вплив;

— організація системи підвищення кваліфікації бібліотекарів педагогічних закладів;

— організація зворотного зв'язку з користувачами: аналіз затребуваності й статистики використання як власних фондів, так і віддалених інформаційних ресурсів".

Висновки. Аналіз тенденцій розвитку шкільних бібліотек світу дає можливість стверджувати, що на початку XXI ст. характерною особливістю діяльності цих установ є трансформація їх в інформаційні центри, які зберігають документи на будь-яких носіях та забезпечують доступ до них, а також до інших ресурсів через мережу Інтернет. Новий статус шкільних бібліотек передбачає:

— формування читацької та інформаційної грамотності учнів і вчителів, навичок самостійного навчання, уміння працювати з документами на різноманітних носіях інформації;

— виконання шкільними бібліотекарями функцій педагога, медіаспеціаліста, менеджера, адміністратора, що потребує кардинальних змін в організації підготовки цих спеціалістів через запровадження інтегрованих курсів у вищих навчальних закладах.

Для надання користувачам доступу до необхідної інформації зарубіжні шкільні бібліотеки співпрацюють із публічними та університетськими книгозбірнями, об'єднуються в асоціації, мережі для спільного розв'язання проблем на рівні громадськості й держави.

Список використаної літератури

1. *Бібліотечное обслуживание молодежи в Японии, России и США* / гл. ред. Лесли Фармер; ред.: Наталья Гендина, Юрико Накамура; [пер. рус. изд.: Е. В. Малявская, Л. М. Сукочева, Т. О. Зверевич]. — Москва: РШБА, 2013. — 384 с. — (Приложение к журналу "Шк. б-ка". Серия 1; вып. 3—4).
2. *Варганова Г. В. Американская ассоциация школьных библиотекарей: основные направления деятельности* / Г. В. Варганова // Шк. б-ка. — 2003. — № 10. — С. 12—19.
3. *Жеравина О. А. Школьные библиотеки: из опыта современной Великобритании* / О. А. Жеравина // Вестн. Том. гос. ун-та. Культура и искусствоведение. — 2011. — № 4. — С. 66—72.
4. *Жукова Т. Д. Реализация целей образования через школьные библиотеки: альбом* / Т. Д. Жукова, В. П. Чудинова. — Москва: [Рус. школ. библ. ассоц.], 2007. — 222, [1] с. — ("Профессиональная библиотека школьного библиотекаря": приложение к журн. "Шк. б-ка". Серия 1, вып. 6).
5. *Зефельдт Ю. Двери в прошлое и будущее — библиотеки в Германии* / Юрген Зефельдт, Людгер Сире; предисл. и послесл. Георга Руппеля, пер. Галины Исаевой. — Хильдесхайм; Цюрих; Нью-Йорк: Георг Олмс, 2005. — 112 с.
6. *Зуева Е. М. Педагогический потенциал школьной библиотеки* / Е. М. Зуева // Шк. б-ка. — 2000. — № 4. — С. 14—16.
7. *Концепция развития НПБ им. К. Д. Ушинского на 2013—2015 гг.* — Режим доступа: <http://www.gnpbu.ru/aboutlib/prbconcept2013.pdf>. — Загл. с экрана. — Дата обращения: 01.07.15.
8. *Маркарова Т. С. Библиотека им. К. Д. Ушинского как центр педагогической информации* / Т. С. Маркарова // Мир образования — образование в мире. — 2008. — № 2. — С. 132—140.
9. *Школьные библиотеки мира: современное состояние и тенденции развития: сборник* / сост. С. В. Пушкова; Всерос. гос. б-ка иностр. лит-ры им. М. И. Рудомино, Центр междунар. библиотечного дела, Рус. школ. библ. ассоц. — Москва: РШБА, 2009. — (Открытый доступ: Библиотеки за рубежом 2009: сборник / редкол.: Н. Ю. Золотова, С. В. Пушкова, Л. М. Степачев). — 144 с.
10. *Goriszowski W. Biblioteka szkolna w realizacji programu reformy oswiaty* / W. Goriszowski, P. Kowolik // Nauczyciel i Szkoła. — 2004. — № 1/2 (22/23). — S. 222—236.
11. *Herring James E. Improving Students' Web Use and Information Literacy. A guide for teachers and teacher librarians.* — S. I. — 2010. — 192 p.
12. *School libraries in the UK. A worthwhile past, a difficult present — and a transformed future? Main report of the UK National Survey* / D. Streatfield, S. Shaper, S. Rae-Scot. — The School Libraries Group of CILIP. 2010. — Mode of access: <http://www.cilip.org.uk/get-involved/specialinterest-groups/school/Documents/full-school-libraries-report.pdf>. — Title from the screen.

В статье проанализированы основные тенденции, присущие современным процессам трансформации зарубежных школьных библиотек в информационные образовательные центры. Рассмотрен опыт работы школьных библиотек Франции, Германии, Австрии, Великобритании, Австралии, США, Японии, России.

The article analyzes the main trends inherent in contemporary processes of transformation of foreign school libraries in educational information centers. The article talks about the experience of school libraries in France, Germany, Austria, the UK, Australia, USA, Japan and Russia.

Надійшла до редакції 6 жовтня 2015 року